

2019-10-11

Kulturdepartementet

Demokratis skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi

Remissvar från föreningen Bibliotek i Samhälle

Föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) lämnar följande remissvar på förslaget till en nationell biblioteksstrategi.

Vi anser att förslaget innehåller flera konstruktiva förslag som kan bidra till bibliotekens utveckling.

Vi menar att inledningen till avsnittet Gemensam infrastruktur är särskilt viktig som grund för strategin:

”En fungerande, grundläggande infrastruktur för det svenska biblioteksväsendet är garanten för allas lika tillgång till medier, oavsett vem man är och var man bor. De nationella och regionala nivåerna ska verka stödjande, inte styrande, för de användarnära publika biblioteken. Samverkan mellan alla bibliotekstyper och nivåer är nödvändigt för att användarna ska få tillgång till de medier och tjänster som de har behov av. Alla biblioteks mediebestånd ställs till användarnas förfogande via digitala tjänster och fjärrlån, vilket också ställer krav på ett gemensamt ägande och en samordnad förvaltning.”

Vi instämmer också i att

- krav på tillgänglighet ska ställas på alla tjänster och ska gälla alla aspekter, även kultur, ovana och liknande (s. 6),
- nationella bevarande-, säkerhets- och gallringsplaner ska upprättas (s. 7),
- IB ska få ett utökat uppdrag och utökade resurser som mångspråkig nationell lånecentral och att dess placering och organisation ska utredas (s. 8),
- ansvarsfördelningen ska utredas när det gäller anskaffning och inköp av medier inom vissa områden exempelvis genom resursbibliotek, även när det gäller folkbiblioteken (s. 7),
- möjligheten för minoritetsspråkens bibliotek att fungera som resursbibliotek ska utredas (s. 8),
- Läsdelegationens förslag ska genomföras (s. 13-15),
- Bokstart, som är en evidensbaserad metod för språkstöd för små barn och deras familjer, ska genomföras i hela landet (s. 16),
- satsningar på skolbiblioteken måste göras (s. 16-19, 32),
- vuxenutbildningens tillgång till bibliotek ska garanteras i bibliotekslagen (s. 18, 19),
- KB återigen ska erbjuda en gemensam nationell juridisk kompetens (s. 26, 31),

- ett oberoende fortbildningsinstitut för bibliotekarier ska inrättas (s. 26, 31),
- betoningen av regionbibliotekens betydelse för likvärdighet och utveckling (s. 28) och att
- Barnens bibliotek, Bibblix och Litteraturbanken ska få en långsiktig finansiering och organisatorisk lösning (s. 32).

Men vi vill även framföra följande synpunkter och krav:

1. Vi efterlyser fortfarande en definition av begreppet bibliotek som kan vara vägledande för strategin. Vi har följande förslag, som slår fast kärnuppgifterna:

Ett offentligt bibliotek är en professionellt utvald och ordnad samling medieresurser och service med syfte att ge tillgång till kunskapskällor, information, inspiration, livslångt lärande och kulturupplevelser i former tillgängliga för alla. Det är en mötesplats, en grund för det demokratiska samhället och finansierat med allmänna medel.

2. Vi anser att ”det svenska sambiblioteket” är ett begrepp som ska (åter)införas i strategin. Det är ett gammalt begrepp som innebar att de svenska offentliga biblioteken sågs som en gemensam resurs i likhet med inledningen till avsnittet Gemensam infrastruktur. Det tydliggör det krav på samverkan mellan biblioteken som uttrycks i bibliotekslagen och i den nämnda inledningen av Gemensam infrastruktur (s. 25). Samverkan är ”garanten för allas lika tillgång till medier” och en förutsättning för de föreslagna nationella bevarande-, säkerhets- och gallringsplanerna. Den är också nödvändig för att ”erbjuda likvärdig tillgång till den specialistkompetens som krävs” för det läsfrämjande arbetet (s. 13).

Skyldigheten att ingå i det svenska sambiblioteket, med de rättigheter och förpliktelser som det innebär, måste också införas i bibliotekslagen.

3. Vi anser att ”folkbildning” sammanfattar bibliotekens identitet och uppdrag, i den vidgade betydelse som det har använts i de senaste årens debatter, och därför ska införas i strategin (avsnittet Demokrati, s. 6-9).
4. Vi anser att alla digitala tjänster som utvecklas med allmänna medel ska uppfylla aktuella krav på tillgänglighet, att de ska utgå från öppna och etablerade standarder när det gäller teknikneutralitet och plattformsoberoende och att materialet ska tillgängligt både till utförande och innehåll så att alla kan ta del av dem, oavsett funktionsförmåga.
5. FN:s barnkonvention blir svensk lag den 1 januari 2020 (Barns rätt s. 9). Barn som målgrupp återkommer på flera ställen i förslaget men vi anser att barnperspektivet, barnets perspektiv och barnrättsperspektivet ska genomsyra hela strategin.

Vårt förslag är att en tjänst som ”riksbarnbibliotekarie” ska inrättas på KB under tre år. Denna kan fungera som ett slags ”controller” av att bibliotekslagens formuleringar om att barn är en prioriterad grupp uppfylls nationellt samt lokalt och regionalt i biblioteksplanerna. Riks barnbibliotekarien kan också medverka till att ”den statistik

och andra uppföljningsmetoder”, som efterlyses utvecklas (s. 9). Efter tre år kan resultatet utvärderas och beslut fattas om en eventuell fortsättning.

6. De förslag som gäller den prioriterade målgruppen barn ska sammanfattas i ett eget avsnitt så att den nationella strategin för barnverksamheten framgår tydligt, en viktig markering inför 2020! I det ska även framhävas lokalernas och personalens betydelse för barn och unga.
7. Uppdrag ska ges till utbildningarna att starta ett forskningsprogram med inriktning på barn- och skolbibliotek.
8. Uppdrag ska ges till utbildningarna och regionbiblioteken att organisera fortbildning för barnbibliotekspersonal, eventuellt genom det föreslagna fortbildningsinstitutet, annars som ett fristående uppdrag.
9. Vi anser att de uppenbara motsättningar som finns i avsnittet Demokrati måste klargöras. Å ena sidan åberopas bibliotekslagens krav på att bibliotekens utbud ”ska präglas av allsidighet och kvalitet”. Biblioteken sägs också ha ”en viktig roll för en säker, oberoende och trovärdig informationsförmedling för hela samhället” (s. 7). I avsnittet Läsning står det, även det med hänvisning till bibliotekslagen, att biblioteken ska utveckla metoder för att främja läsning och detta bland annat ”sker genom medvetna litteraturinköp” (s. 13).

Å andra sidan tolkas regeringsformens inledande paragrafer för bibliotekens del så att bibliotekens ska inta ”en neutral hållning” och ”stå fri från censur och andra hindrande åtgärder” (s. 6).

Det finns numera bibliotek som bygger sina medieinköp huvudsakligen på önskemål/förslag från medborgarna. Detta öppnar för att verksamheten kan bli manipulerad. Idag är det lätt för politiska rörelser att, med hänvisning till neutraliteten och yttranden från JO, påverka biblioteken att köpa in särskilda titlar, exempelvis genom att systematiskt och strukturerat skicka in inköpsförslag, eller ännu värre genom hot och andra påtryckningar påverka inköpen, vilket vi dessvärre har sett exempel på. Det åsidosätter också det professionella urvalsarbetet, som bibliotekarierna har ansvar för. I det ingår att bevaka hela medieutbudet och bygga bestånd (inkl. digitala) som även kompletterar det efterfrågade och medialt lanserade.

Johan Hirschfeldt menar att ovanstående motsättning måste diskuteras men vem tar ansvar för den diskussionen?

10. Vi kräver att en utredning tillsätts som klargör de problem som finns med privatiserade bibliotek, ett fenomen som kan förmodas sprida sig. Det gäller risken att de privatiserade biblioteken, genom att de är vinstdrivande, ställer sig utanför det svenska sambiblioteket och den självklara samverkan mellan biblioteken som gynnar både användarna och biblioteksutvecklingen i stort. Eftersom folkbiblioteken enligt bibliotekslagen inte längre är skyldiga att låna ut medier till andra bibliotek, vilket ändå de flesta bibliotek gör, är det alltså möjligt för de privatiserade biblioteken att

vägra utlån till andra bibliotek, samtidigt som de kan låna in böcker till sina användare. Erfarenheten pekar också på att de väljer bort vissa användargrupper, som inte känner sig välkomna och inte hittar de medier de söker och att de privatiserade biblioteken därmed övervältrar det ansvaret på andra bibliotek. Ett stort problem är också att meddelarskyddet inte gäller anställda vid dessa bibliotek.

11. Vi kräver även att konsekvenserna av finansieringsformer som ensidigt inriktar sig på prestationsmått som utlån och öppettimmar ska utredas ur de viktiga sambiblioteks- och tillgänglighetssynpunkterna, oavsett om biblioteken drivs i offentlig eller privat regi. Hur väl biblioteken utför sitt uppdrag går inte att värdera genom dessa två kvantitativa mått. Att ensidigt fokusera på lån och öppettimmar kan stå i direkt motsättning till de prioriteringar bibliotekslagen kräver.
12. Vi anser att ansvarsfördelningen mellan KB, SKL, MTM, Kulturrådet, utbildningarna och regionbiblioteken ska förtydligas.
13. Den föreslagna nationella biblioteksplattformen (s. 24) ska även innehålla referenser till forskning, uppsatser, projektrapporter, studier och utvärderingar. Här finns en stor potential för enskild och lokal fortbildning och utveckling för bibliotek och personal.
14. Vi anser att biblioteksplanerna kan användas bättre i en nationell biblioteksstrategi, till exempel genom krav på redovisning av hur ”alla” ska kunna få tillgång till bibliotek, insatser för att öka tillgängligheten, resursfördelningen mellan barn- och vuxenverksamheten, satsningar på att möta behoven hos människor som talar andra språk än svenska samt olika former av lokalt samarbete.
15. Lättanvända kataloger (inte bara boktipsprogram) eller gränssnitt för barn och andra ovana användare ska utvecklas (s. 6, 26).
16. Uppdrag ska ges till utbildningarna och regionbiblioteken att organisera fortbildning för bibliotekarier med utbildning och/eller bibliotekserfarenhet från andra länder och som talar andra språk än svenska (s. 8).
17. Formuleringen ”De aktiviteter biblioteken erbjuder bör vara kopplade till bibliotekens kärnuppdrag för kunskaps- och litteraturförmedling” bör förtydligas, exempelvis på följande sätt: ”Självklart kan dock bibliotekets huvudman, till exempel kommunen, vidga bibliotekets uppdrag till att även innefatta medborgarkontor eller fungera som kulturhus eller vara en del av en mer omfattande verksamhet.”

För föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS)

Lena Lundgren

Styrelsemedlem

lena.a.lundgren@gmail.com

